

Retrats

M A R I A
A N T Ò N I A
O L I V E R

Retrats
11

MARIA-ANTÒNIA OLIVER

Carles Cortés
Dari Escandell

ASSOCIACIÓ
D'EScriptors
EN LENGUA
CATALANA

Barcelona, 2006

Retrats

M A R I A
A N T Ò N I A
O L I V E R

Aquest onzè Retrat està patrocinat per

© dels autors

Primera edició: març de 2006

Dipòsit legal: B-4.050-06

ISSN: 1885-2742

*Edita: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
Canuda, 6, 6è pis (Ateneu Barcelonès). 08002 Barcelona*

E-mail info@aelc.es <http://www.escriptors.com>

Disseny i realització: Insòlit, Barcelona

Fotografia de la coberta: Teresa Sanz

Impressió: La Impremta Ecològica, Barcelona

Índex

- 9 PRESENTACIÓ
Lluïsa Julià
- 11 MARIA-ANTÒNIA OLIVER, AVUI
- 15 UN TAST AUTOBIOGRÀFIC
- 21 DE BOCA A ORELLA...
LA LITERATURA POPULAR
- 25 EN PEU D'AVANTGUARDA
- 29 LÒNIA GUIU, DETECTIVA
- 31 POLIFACÈTICA EN ALTRES GÈNERES
- 35 CINC ANYS DE SILENCIS.
JAUME FUSTER, PER SEMPRE
- 39 MARIA-ANTÒNIA, NOVEL·LISTA
- 43 A MÉS D'ESCRITORA, SOM FEMINISTA
- 49 DE GOSSOS I LITERATURA
- 53 UNA PERSONALITAT SINGULAR
- 57 A TALL DE CONCLUSIÓ
- 61 OBRES LITERÀRIES DE L'AUTORA
- 63 BIBLIOGRAFIA ESMENTADA

Presentació

Lluïsa Julià

Secretària de l'AELC

Que aquest retrat es degui a la ploma de Carles Cortés i Dari Escandell de la Universitat d'Alacant, ja posa en evidència la repercussió i l'interès que l'obra de Maria-Antònia Oliver té en tot el territori català. Alacant i el País Valencià, fent línia amb Barcelona i Mallorca, o si ho preferiu, amb Mallorca i Barcelona, dos indrets centrals, inseparables, en la vida i l'obra de l'escriptora.

Si llegim, o rellegim les obres de Maria-Antònia Oliver, des de *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* a *Crineres de foc* o *Joana E.*, Mallorca, la seva llengua i la seva realitat més arrelada, hi traspuen amb una fesomia que, a mesura que passa el temps, sols fan que prendre més cos, més color i relleu. Oliver ha sabut transcendir aquelles històries rurals i, al cap dels anys, s'ha convertit en un clàssic modern, com mostren les reedicions continuades de la seva obra. El fons popular, l'actualització d'històries antigues, ens l'acosten sense esforç a una altra Maria-Antònia, a Salvà, sens dubte, una referència literària de l'autora, com ho va ser, en vida, el mestratge i l'estimació per Maria Aurèlia Capmany.

Maria-Antònia Oliver és, a més a més, una autora polifacètica, impulsiva i curiosa, que ha desgranat moltes i diverses passions entorn d'autors, obres i personatges. Ha conreat el

℞

?

guionatge, la novel·la policíaca o el conte infantil i ha desplegat una important carrera professional com a traductora. En un o altre àmbit la seva veu és inconfusible, barreja de tendresa i crueltat davant la descripció de la realitat, ironia i saviesa narrativa que sedueixen el lector. I una actitud d'inquietud permanent que pot ser reivindicació o denúncia, crisi i retorn i deler davant la vida.

Distingida amb el Premi Jaume Fuster dels Escriptors en Llengua Catalana l'any 2004, vull recordar, també, que es va suspendre la celebració del seu lliurament a Barcelona per coincidir amb els atemptats de l'11 de març a Madrid.

Maria-Antònia Oliver, avui

Ciutat de Mallorca. Dataven els calendaris la primavera de l'any 1971 quan, amb la lectura d'un text elaborat per Llorenç Villalonga per a l'ocasió, hi tingué lloc la presentació del llibre *Cròniques d'un mig estiu*.¹ En aquell discurs impregnat d'elogis i lloances cap a la llavors novella escriptora –llegit per Guillem Frontera davant la impossibilitat de l'assistència de Villalonga–, l'escriptor va aduir: «No puc, emperò, deixar de comentar aquesta primera novel·la d'una autora joveníssima, que arribarà molt amunt.» Ben aviat, Villalonga fou uns dels primers a intuir el que avui és una de les trajectòries més consolidades i punyents dins el panorama literari català més actual. Una trajectòria que, iniciada l'any 1968 amb els contes «El meló» i «La dreuera», basteix a hores d'ara gairebé quatre dècades de producció, amb vora una dotzena de novel·les, tres llibres de relats i un bon grapat de narracions de caràcter juvenil i infantil, a més de diverses obres de teatre, guions televisius, traduccions, antologies o experimentacions creatives associades al col·lectiu Ofèlia Dracs.

1. L'acte se celebrà el 2 d'abril de 1971 a la Llibreria Ull de Vidre de Palma de Mallorca. Hem pogut consultar, gràcies a l'autora, el guió original mecanografiat, escrit per Llorenç Villalonga, amb motiu de la presentació de l'obra de Maria-Antònia Oliver *Cròniques d'un mig estiu*.

Una ingent creativitat que l'havia portada fins i tot a la pintura, de manera aïllada. Tan sols alguna natura morta que en l'actualitat podem contemplar a la cuina de la casa de Biniali, però que indubtablement emana una voluntat continuada per expressar el seu ric món interior. Pels voltants dels setanta, quan l'autora tenia poc més de vint anys, ja presentava una voluntat creativa força completa. Des dels intents de pintar als anys seixanta, fins a les primeres novel·les i contes, la ment inquieta de Maria-Antònia Oliver la va portar a treballar incessantment, primer amb el pinzell, després amb la ploma, el bolígraf i l'ordinador, per tal d'expressar allò que la preocupava en cada moment. Des de la primera novel·la, *Cròniques d'un mig estiu* (1970), fins a *Tallats de lluna* (2000), més de trenta anys de construccions narratives.

Una llarga trajectòria literària que estigué marcada pel silenci creatiu de mitjans de la dècada passada a causa del trasplantament de cor de l'autora el 1997 i la mort del seu company, l'escriptor Jaume Fuster, el 31 de gener de 1998. Una pausa que tanmateix mai no ha trencat, tot i el buit emocional i personal, l'ànima creadora de Maria-Antònia Oliver. D'ençà aquells trasbalsos, va acabar *Tallats de lluna*, que havia quedat incompleta abans de l'operació, i tot seguit va revisar *Crineres de foc* (1985) per a la reedició de l'any 2002. Ara treballa en un nou llibre de contes i en la nova edició de *Cròniques d'un mig estiu*, que sortirà aquest 2006. La llum que l'ha de guiar cap a noves històries, sembla que s'encén. D'aquesta manera, segons ens va reconèixer recentment, una nit, després d'una conversa amb l'amiga Carmen –qui estava acabada d'operar d'un limfoma no hodgkinià–, va trobar el moment per recuperar la veu de na Lònia Guiu. La detectiva era davant seu per narrar de nou històries apassionants. Un diàleg entre el personatge i l'escriptora que va nèixer després d'un vetllada d'intensa conversa. Heus ací la clau per retrobar la veu literària d'Oliver. Esperem amb curiositat i gran alegria

la pròxima novel·la de l'autora. De segur que seguirà el seu camí, com el de les anteriors publicacions que els lectors hem anat descobrint al llarg de tres dècades. Una nova vibració de la seua veu, la més intensa, la més madura. La literatura de Maria-Antònia Oliver.

Un tast autobiogràfic

Maria-Antònia Oliver i Cabrer va nèixer el 1946 a Manacor. Els pares eren en Toni i n'Antònia. La germana, na Margalida. La família paterna era originària de Sóller i la materna de Manacor. El seu nom, coincident amb el dels pares, procedia de la seua àvia paterna Antònia-Maria; la forma més habitual d'aquest nom compost a la vila de Sóller. La mare, però, va optar per l'ordre invers dels noms, més propi de Manacor. Siga com vulga, la petita Maria-Antònia va créixer enmig d'una família genuïnament mallorquina, d'on va rebre una base cultural procedent de l'oralitat –tan important en la seua obra literària. Escoltava la veu de les dones de la família i descobria els misteris de les rondalles, l'encís de les històries llegendàries, l'orgull per una cultura pròpia dins els límits que marcaven les estretors ideològiques de la dictadura. Una infantesa a Manacor sense cap element que fera pensar, més enllà d'un interès per la pintura o per la lectura, en l'esdevenidor de la futura escriptora.

Als cinc anys, li va agafar por a la mort: les monges li havien explicat l'escena del Judici Final. En la ment de la nina s'entrecreuaven les imatges de Déu i dels àngels, que l'encalçaven i que discriminaven els bons i els dolents. La Maria-Antònia no sabia on seria elegida; encara no coneixia en profunditat aquests conceptes. És per això que va tornar a dormir amb els pares cercant la seua protecció. En la memòria conserva també una altra imatge d'aquella època, la de l'oncle-avi Joan –es blonco Joan– que tothora li contava rondalles. Amb el pas del temps, l'escriptora ha constatat com era de conservador i de seriós

aquest homo, encara que amb ella fou la persona més tendra del món: «Jo era sa nineta des seus ulls. Quan vaig néixer, ell va posar en mi tot es seu amor. Jo me l'estimava amb bogeria.» Es blonco Joan la portava a fora vila, la duia a l'església.

Entretant, ella anava de l'escola a ca les ties, amb qui pas-sava bona part de les vesprades: la mare hi era, fent punt o brodant. Tots deien que era molt bona nina. Com els pares li contaven, s'asseia a la porta de ca l'avi i feia goig veure-la: «Un dia es blonco en Joan em va donar nesples i vaig posar-me a vendre-les. Les venia a una pesseta i, segons em van contar temps després, quan me van dir que eren molt cares, les vaig posar a un cèntim.» Una infantesa inserida dins els difícils anys de la postguerra, que no fou especialment complexa per la nina Maria-Antònia. Ella mateixa relata les imatges de l'època que conserva en la memòria:

«Es Manacor de sa postguerra que record era només es carrer de ses Monges on anava a escola, que donava, al final, a es carrer Nou, on vivíem, i es carrer Antonio Duran F. E., ca's padrí. Allà hi havia també sa plaça des ses Verdures, on jugava a s'horabaixa amb es nins, ja que ses parades estaven tancades. Quan me n'havia d'anar d'aquell bocí de vila, me n'anava amb ses ties; em semblava una excursió llarguíssima. Ara, amb el temps, m'adon que sa meva família era molt conservadora i que estava d'acord amb es *Moiment*, és a dir, amb es règim, tal com ho pronunciaven aleshores. Amb tot, de sa guerra i de ses seves conseqüències, ben poca cosa me'n parlaren. Tan sols record vagament que un dia es padrí Pere parlava amb un amic a ca ses ties i deia: "a fora des cementiri antic hi havia molts morts". De seguida, una tia meva el va renyar i li va dir que "davant sa nina no heu de parlar d'aquestes coses".»

És a partir dels dèsset anys quan es concreta la seua vocació d'escriure i comencem a albirar la Maria-Antònia escriptora de temps posteriors. Sobre la situació de canvi plantejada, l'autora mateixa es recorda «amb una vocació d'explicar coses i no guar-

dar-les només per a mi». Tot i això, estudià batxillerat davant la idea de presentar-se a les proves d'hostessa de vol (va arribar a fer unes pràctiques de tres mesos a terra en la companyia Iberia), però finalment no s'hi va decidir. Eren temps de revolta, de descobriment de la llibertat i, en companyia d'amics nous, la Maria-Antònia optà per la rebel·lia. Va començar a fumar i a llegir, a creuar converses amb les noves amistats i la possibilitat d'escriure, d'expressar el que sentia a través de la lletra, començà a ser una realitat. Després d'unes primeres provatures en castellà, amb l'esperonament de n'Aina Moll, la professora de francès que fora de l'horari lectiu impartia un curs de català a l'alumnat interessat, va decidir-se finalment per l'ús de la llengua pròpia en els escrits de caire literari. En el record, la seua primera lectura en català, més enllà de les rondalles mallorquines de la infantesa, *Balanç fins a la matinada*, de Manuel de Pedrolo.

L'any 1968 coneixia el Jaume Fuster, qui acomplia el servei militar a Ciutat de Palma. Les idees esquerranes del jove escriptor –havia publicat *Breu història del teatre català*– provoquen que els superiors l'envien juntament amb altres companys com Pere Gabriel al campament de l'illa de Cabrera, on l'aïllament era gairebé complet. La Maria-Antònia formava part d'un grup de teatre a Ciutat, on estudiava batxillerat. Un bon dia aparegueren dos soldats que volien formar part del grup: un d'ells fou el Jaume, amb qui sis mesos més tard contrauria matrimoni. Era el 18 de gener de 1969 i la jove parella decidí establir-se a Barcelona. Es casava la Maria-Antònia amb un abric gris, un vestit de punt gris i unes botes; el Jaume estrenava una americana d'ant. Una imatge poc habitual en les cerimònies religioses d'aleshores: era doncs la manera peculiar de protestar d'uns joves rebels que acceptaven la fórmula del casament per a poder portar endavant els seus projectes amb el mínim consentiment de la família.

Iniciaven tots dos un trajecte de gran intensitat, de força estima i de passió per la literatura. Dues carreres paral·leles, enriquides a través del contacte personal, dins el que Guillem-

Jordi Graells i Oriol Pi de Cabanyes, arran d'un recull d'entrevistes a diversos escriptors, encunyarien com la «generació literària dels setanta». Oliver i Fuster, al costat d'altres autors i autores, presentaven unes semblants inquietuds rupturistes que aportaren una visió ben nova des del punt de vista social i cultural de la literatura catalana. En el cas de la manacorina, aquest salt cap a la literatura oferirà una quinzena llarga de llibres publicats, entre novel·les, contes, teatre, guions i reportatges. Una obra escrita exclusivament en català que ha estat traduïda, entre altres llengües, a l'anglès, el francès, l'italià, l'espanyol, l'alemany i el portuguès.

La Maria-Antònia ha escrit des de Barcelona i des de Mallorca. Després de llogar una casa a la Cerdanya, on escrivien plegats amb la tranquil·litat que necessitaven, van cercar casa a l'illa dins les seues possibilitats. Finalment, el destí els va posar en contacte amb una casa en venda a la vila de Biniali. Així, des del 1986, van iniciar-se les llargues estades de la parella a la població del Pla de Mallorca; espai en què l'escriptora, una vegada el temps ha començat a cicatritzar les ferides més recents, ha decidit instal·lar-se de manera definitiva... de moment!

La decisió de viure a Barcelona fou presa per tots dos. La voluntat de viure, de professionalitzar-se, tot i ser conscients de les dificultats d'aquesta decisió, els va empenyar a deixar inicialment Mallorca. Eren moments difícils per a la literatura catalana, però els tímids canvis operats en el món de les publicacions, feien preveure a la parella la possibilitat de viure de tasques editorials. Per mediació de Xavier Fàbregas, que treballava aleshores a Edicions 62, aviat van tenir un primer encàrrec: la traducció de l'italià d'un llibre d'anuncis. A poc a poc, arribaren altres treballs més relacionats amb els seus interessos; durant anys Oliver es dedicarà a la traducció literària i també col·laborarà en la premsa escrita. D'igual manera, va confeccionar guions per a la televisió i va col·laborar amb el Circuit Català de TVE en els programes *Signes* i *Cinc cèntims*

de cultura, presentant escriptors com Josep Maria Llopart, Francesc de B. Moll, Mercè Rodoreda, Llorenç Villalonga, Maria Aurèlia Capmany, Joan Perucho o Joan Fuster, entre altres. El 1977 va ser coordinadora dels àmbits culturals del Congrés de Cultura Catalana celebrat a Barcelona.

El segle XXI ha representat per a l'escriptora el retrobament amb les arrels mallorquines. Amb una estada bimestral a Barcelona, motivada per les estrictes revisions mèdiques posteriors al trasplantament (13 de juliol de 1997), la resta de l'any la passa a la casa de Biniali. Na Mel i na Blanqueta, les dues gosses que l'acompanyen fidelment, a les quals se'ls han afegit els dos moixets, Blau i Cel, omplim d'afecte la Maria-Antònia. L'albercoquer, el llimoner, la xicaranda –protagonista d'un dels darrers relats de l'autora–, un espai de recer on es concentren les forces creatives d'una escriptora que, malgrat les dures proves que la vida li ha posat, lluita dia a dia per a recuperar la seua veu literària.

No obstant això, una vegada hem fet un tast de la seua trajectòria personal, potser el que ens interesse és el naixement de la Maria-Antònia escriptora. Era encara estudiant de divuit anys quan guanyà el concurs literari que havia convocat el professor de literatura espanyola. L'any següent, però, va demanar de presentar-s'hi en català –en l'edició anterior havia participat en castellà– i davant la negativa no hi participà. Veure com el premi d'aquella segona edició quedava desert li féu entendre que, per què no, possiblement ella podria arribar a ser escriptora. Però, què la dugué ben bé a escriure? Quin o quins factors li feren plantejar-se la possibilitat de dedicar-s'hi professionalment? Aquesta ha estat una qüestió que s'ha repetit sovint en moltes de les diverses entrevistes que ha concedit, aclarida amb una resposta contundent: «Doncs som una dona [...] i escric perquè sí.» L'any 1992 ella mateixa s'hi referia amb els termes següents en l'escrit «Qui sóc i per què escric» dins la publicació que la Institució de les Lletres Catalanes li va dedicar en nomenar-la escriptora del mes:

«Però, ¿per què escrivia? [...] l'afecció –la vocació– em ve de lluny. Des de l'octubre de 1970, data de publicació de sa meva primera novel·la, no he deixat d'escriure. [...] ¿Què hi surt, a les meves novel·les, als meus contes, als meus guions, de la meva voluntat fermíssima de ser hostessa... o de les meves corregudes davant la policia en temps de Franco? Els escriptors diuen que escriuen perquè la gent els estimi més, per a la posteritat, per esbandir els seus dimonis personals, per criticar el món que no els agrada, per fugir de ses seves neurosis. Jo escric per totes aquestes coses i perquè escrivint puc ésser jo mateixa, perquè escriure és sa meva manera de ser, per morir una mica menys el dia que em mori. I sobretot, perquè m'agrada. I perquè és s'únic que sé fer.»

És ben cert que la Maria-Antònia ho sap fer, això d'escriure. La publicació de la seua primera novel·la, l'any 1970, va animar-la a continuar endavant: «¿Què queda en mi d'aquella al·loteta que s'havia de menjar el món quan va veure el seu primer llibre publicat?», es preguntava l'any 1992. No hem de pensar que l'autora ho havia tingut sempre clar. Sempre havia estat una bona lectora, però hi ha un moment clau, l'estada a Palma per a fer el batxiller, la primera eixida de la casa familiar, el contacte amb els nous amics que l'animen a llegir i a rebel·lar-se. Començar a fumar i a descobrir l'atracció pels homes. I l'arribada del Jaume Fuster a la seua vida, tot plegat, fonamental per a entendre l'inici del seu camí literari. L'any 1980, en una entrevista que la Isabel-Clara Simó li va fer a la revista *Canigó*, l'escriptora reconeixia les pròpies vacil·lacions: «sóc bastant cagadubtes. [...] Ara, tinc unes concordances socials i històriques que fan que es que escric vagi per dos camins determinats: s'illa i sa dona».² Dos eixos temàtics que es reprendran sovint en els seus textos. El constant passeig estilístic de la literatura de Maria-Antònia Oliver. Endavant.

2. És per això que vam optar pel títol *L'illa i la dona* en la darrera antologia de contes de l'escriptora (Edicions 62, 2003).

De boca a orella... la literatura popular

La literatura de transmissió oral, aquella que temps enrere corria vivaç de generació en generació entre les classes més populars, representa una de les peculiaritats més notables dins el conjunt de l'obra d'Oliver. Un bon gust per un element com la rondallística més tradicional té de ben segur els seus orígens en la infantesa de l'autora: la Maria-Antònia va créixer envoltada d'històries fantasioses. En aquest sentit, la figura de l'oncle –abans ja n'hem fet un breu esment– tingué un paper cabdal a l'hora d'aconseguir suscitar-li la passió per tan ancestral tradició, com ella mateixa afirmava l'any 1992: «Tenia un oncle-avi, es blonco en Joan, que me contava rondaies. [...] Es blonco en sabia contar. Mentre escellava faves, o feia corda de bova, o se tallava les ungles amb un trinxet, o menava un cavallet jove cap a Sa Cova me tenia asseguda as seu costat, hores i hores, escoltant embadalida ses seves contarelles. Quan vaig tenir s'escarlatina, durant es quaranta dies que vaig haver de fer llit, ell se va inventar per a mi un serial meravellós on cabien totes ses rondaies mesclades, més algunes de collita pròpia: va ser una malaltia magnífica.»

Sempre ha confessat estar en deute amb l'element literari popular. Mai no ha dubtat gens ni mica a l'hora d'assegurar que les rondalles han significat per a ella una eina fonamental

en la seua trajectòria vital, en tant que han estat capaces de conduir-la per la drecera que l'encaminà a convertir-se en escriptora: «Record una infantesa feliç però plena d'interrogants, entre jocs lliures al carrer i silencis de tota mena, entre lectures en castellà i rondalles mallorquines, conegudes primer oralment i després als toms aplegats per Antoni Maria Alcover [...] Amb aquestes rondalles vaig aprendre a llegir la llengua que sempre parlava, i després a escriure-la. També m'iniciaren, me sembla, en l'art de contar», afirmava en *l'Antologia de la narrativa catalana dels setanta* que edità Jaume Martí Olivella (1980).³

L'influx de les rondalles mallorquines ha estat sempre present al llarg de totes les seues creacions. Maria Antònia rescata, a manera de petit homenatge, un bon recull d'elements meravellosos de molt diversa índole, que fa degotar sobre relats de qualsevol mena. A tall d'exemple, podem veure com en la seua segona novel·la *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* (1972), relata les vides de tres generacions d'una família que habitava en un poble imaginari de Mallorca, fins el dia que l'illa fou enfonsada pels gegants de les rondalles que habiten a la mar Mediterrània. Així mateix, en una altra novel·la primerenca, *El vaixell d'iràs i no tornaràs* (1976), torna a prendre esguard en la rondallística popular i situa la història en una embarcació –En Falaguer– que mai no aconsegueix assolir port arran de les empentes dels gegants que, una altra vegada, continuaven pul·lulant per la nostra mar. Com veiem, bona part de les obres de l'autora estan farcides d'elements fantàstics o imaginatius puats de les rondalles mallorquines, com ella mateixa assegura: «L'element màgic sempre m'ha interessat molt [...] i no crec que el deixi mai del tot. Tots sabem que a Mallorca no hi ha lleons, però a ses

R

22

3. Ens referim a l'edició signada per Martí i Olivella, Rey i Granger i Porqueras Mayo a Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

rondalles en surten. Però no és solament aquest el tipus de fantasia que m'interessa. També m'atreu un tipus d'imaginació més onírica.»

Fou escoltant com va heretar el gust d'explicar històries i de crear mons de ficció, alhora que ha assegurat en incomputables ocasions que en les històries populars de la terra es troben les arrels de moltes de les seues narracions. Tot açò pot explicar, en part, que li hagen insinuat tantes voltes el fet que la seua narrativa amague aquest ressò de la literatura oral. Tanmateix, l'afecció per la literatura fantàstica li féu cercar, com a lectora, nous horitzons més enllà de casa nostra, palesats sobretot en la literatura saxona; tot un ventall d'autors com ara Mary Stewart, Angela Carter o Tolkien.

Fa molt de temps, en una entrevista conjunta a tres bandes amb el Jaume Fuster, aquest la incità –fent al·lusió als elements rondallístics de la primera novel·la de l'escriptora– a parlar-hi de «realisme màgic».⁴ Ella, però, es rebel·là tot esmentant que no li agradaven gens aqueixes denominacions al seu parer tan rígides. Més endavant, Oliver s'ha refermat en aquesta idea.⁵ Lamenta que la tècnica rondallística siga tan restringida i confessa que mai no li ha interessat fer unes quantes anotacions o donar quelques pistes de mites celtes o asteques a fi de versionar una rondalla de cara a una possible novel·la, sinó que tan bon punt ha optat per introduir l'element inversemblant, ha pretés de crear-ne la seua pròpia: «A *El vaixell d'iràs i no tornaràs* no es tracta d'introduir aquest element màgic o èpic o de la literatura, sinó de fer una rondalla. És a dir, agafar les rondalles mallorquines, tal com les havia refetes mossèn Alcover, i aleshores, seguint aquesta tècnica, fer sa meua pròpia rondalla, introduint elements que no

4. «Veinticuatro horas de la vida de... Maria Antonia Oliver y Jaume Fuster». Entrevista realitzada per Ana Maria Moix l'any 1971 per a *TeleXpres*.

5. Suplement literari del diari *Avui*, 07/04/1985. Especial «Maria-Antònia Oliver, al país de les faules», per Julià Guillamon.

apareixen en el corpus aplegat pel mossèn, com ara tota la part eròtica i sexual.» Sens dubte, un munt d'influències ben diverses que han servit a l'autora per a bastir relats força representatius.

En peu d'avantguarda

En una recensió crítica sobre el llibre *Coordenades espai-temps per guardar-hi les ensaïmades*, Maria Aurèlia Capmany, tot un veritable referent per a l'autora –tant literari com humà–, es féu ressò del seu esperit innovador: «Crec que Maria Antònia Oliver l'encerta del tot en el que actualment podem considerar autèntica avantguarda: despreocupar-se absolutament d'allò que es porta avui o demà, o passat demà i omplir-se de [...] la força creadora d'allò que és nou, que empeny la imaginació amb un esclat d'energia nova.»⁶ D'açò fa ja més de trenta anys. Avui, inserits de ple en el segon mil·lenni, la Maria-Antònia està reconeguda com una de les autores contemporànies més transgressores, que ha pujat sense dubtes al vagó de les tendències literàries més experimentals i alternatives. Quant al vessant més avantguardista de l'escriptora, s'ha de dir que va ser un dels membres més actius del col·lectiu Ofèlia Dracs, amb el qual i a través del qual va anar publicant *Lovecraft*, *Lovecraft* (1981), *Negra i consentida* (1983), *Essa Efa* (1985), *Boccatto di cardinali* (1985) o *Misteri de reina* (1994). A Barcelona, la Maria-Antònia i el Jaume van entrar en contacte amb un grup d'autors

6. Suplement «Espacio y Tiempo», *Mundo Diario*, 14/10/1975. Traduïm del castellà.

ben dinàmics com eren Xavier Romeu, Quim Soler o Josep Albanell, que tenien com a punt de contacte la voluntat d'experimentació en la literatura. Una transgressió, en definitiva, que els va portar, amb el suggeriment de Josep Albanell, a intentar fer un primer llibre col·lectiu de relats per a presentar-lo al premi «La Sonrisa Vertical» de l'editorial Tusquets. La Maria-Antònia va provar de fer un conte amb el títol «Unes cuixes de marquesa», tot extraient el nom d'un poema de Bartomeu Rosselló-Pòrcel. L'escriptora no se'n va saber sortir amb la història i, finalment, no hi va participar. No obstant això, cal recordar que abans hi havia hagut altres projectes conjunts amb uns escriptors que usaven el pseudònim *Trencavel* per a signar diversos articles de política cultural a la revista *Canigó*.

Oliver reconeix que «mos divertíem molt. Fèiem sopars. Semblava que no parlàvem de literatura i que només menjàvem i bevíem, però no era així. Planejàvem es llibres col·lectius futurs. Es sistema de treball era es següent: cadascú faria un conte que enviaríem anònimament a sa coordinadora des grup, na Montserrat Bayà. As seu torn, ella els creuava entre nosaltres de manera que en es sopar següent, sense saber de qui era sa història que havíem llegit –tot i que de vegades ho intuïes–, la comentàvem en veu alta». L'Ofèlia Dracs era sobretot una colla d'amics, un conjunt de persones amb afinitats ideològiques semblants que cercaven la producció literària en català i la seua popularització. Era, en definitiva, una manera d'experimentar més enllà de la trajectòria personal de cadascun dels seus membres. La Maria-Antònia mai no havia fet narrativa policíaca –a diferència del Jaume Fuster–; durant els escrits col·lectius de l'Ofèlia Dracs s'hi va posar. Així, dins un conte de *Negra i consentida* va nàixer na Lònia Guiu, que després recuperaria per a *Estudi en lila* (1985), el seu personatge més conegut.

L'autora no dubta a reconèixer que les indagacions fetes en el camp de la literatura més experimental i transgressora han

motivats, indirectament, que la seua obra narrativa general haja anat assolint un major grau de maduresa. Aquesta evolució ha estat constatada en bona part dels autors pertanyents a l'esmentada generació dels anys setanta i vuitanta. En aquest sentit, Oliver recorda com un dia Jordi Coca postulà que cap dels de la seua generació no serien mai adults. Res més cert si observem les obres posteriors de l'autora, amb un ventall ben considerable d'estils i de personatges.

Lònia Guiu, detectiva

Era encara una adolescent quan, tot coincidint amb l'època que s'iniciava en aquells escrits primerencs que l'ajudarien a adonar-se de la seua vocació vertadera, entrà a treballar en una agència de detectius en què tenia com a missió passar informes a màquina. Paradoxa del destí o no, l'agència esmentada –que es dedicava a gestionar informes comercials–, aviat començà a especialitzar-se en serveis a senyores que volien assabentar-se si els seus homes els eren infidels i amb qui. Certament, abandonà ben prompte l'ocupació, però ignorem fins a quin extrem li resultà vocacional aquesta experiència fugaç.

Ara bé, al cap dels anys l'Ofèlia Dracs li presentà el personatge de la detectiva Lònia Guiu, el dia que li va suggerir de fer totes dues de manera conjunta un conte policíac. D'ençà l'any 1982, amb un estil ben propi i característicament genuí, la Maria-Antònia ha anat donant vida a una protagonista literària que ha acabat convertint-se en un dels personatges més traduïts de la literatura catalana. Amb novel·les com *Estudi en lila* (1985), *Antípodes* (1988) o *El sol que fa l'ànec* (1994) ha anat enllestint tota una nissaga que ha situat Oliver com un dels grans referents literaris catalans del gènere negre. No debades les novel·les protagonitzades per la peculiar protago-

nista han estat tot un èxit comercial nacional i internacional. De fet, segons ens conta ella mateixa, l'esperit de na Lònia s'enfrontarà amb l'escriptora en un diàleg creuat que bastirà la pròxima novel·la, la primera del segle XXI que veurà la llum. L'esperit del personatge ha engrescat Oliver a retrobar el gust per la creació literària.

L'escriptora explica que amb la creació del personatge de la Lònia Guiu cercava el seu propi contrapunt. Rebel com l'autora, assegura haver-se divertit força amb ella, ja que na Lònia és al cap i a la fi una mena d'antiheroi: una pacifista que mai no porta armes, que s'expressa en mallorquí o en barceloní segons les circumstàncies, encara que quan s'emprenya li ixen les paraules més grolleres en la varietat materna. Nogensmenys, la Maria-Antònia apunta que l'única cosa que tenen en comú és el fet de ser mallorquines i gens partidàries de la violència. I quan li han insistit sobre el parentiu amb aquest fictici *alter ego*, ha confessat un bon grapat de vegades que en els personatges de les seues novel·les (de na Lònia) busca coses seues (de Maria-Antònia) però les escriu en negatiu. Així doncs, si bé a l'autora li agrada veure ploure o qualsevol tipus d'àpat, la protagonista esdevé constantment un contrapunt. Per exemple, na Lònia odia la pluja o és vegetariana. Amb tot, quan escriu novel·les protagonitzades per la detectiva, té la sensació de fer-se ella mateixa una mena de psicoanàlisi. Sens dubte, tota una relació «amor-odi», posada de manifest des que en una entrevista emfasitzà que *Estudi en lila* era l'única autobiografia que mai havia escrit.⁷

7. Suplement literari del diari *Avui*, 07/04/1985, *art. cit.*

Polifacètica en altres gèneres

Com hem vist amb anterioritat, queda nítidament clar que Maria-Antònia Oliver ha conreat gairebé tota mena de gèneres; en un llenguatge més planer, diríem que ha fet de tot. Davant de la pregunta per la durada heterogènia de les seues obres, respon que per a ella tot depèn de la idea o de l'impuls que tinga en el moment de posar-se a escriure: «Si es tema, sa idea, sa història me dóna per a un conte, surt un conte. Si me dóna per a una novel·la, surt una novel·la... o una prosa literària, o un relat...» Una resposta adequada per a una escriptora a la qual no amoïna gens ni mica haver de classificar les seues obres, ni abans ni després de produir-les.

A banda de l'obra narrativa, que conforma el gruix de la seua producció, ha conreat teatre (amb obres que no podem deixar-nos al calaix, com ara *Negroni de ginebra* o l'adaptació teatral de l'obra de Salvador Galmés, *La dida*), així com també s'ha especialitzat en el camp de l'audiovisual, on ha treballat en la creació de guions cinematogràfics, per a la televisió i la ràdio, dels quals podem destacar, entre d'altres, *Vegetal*, *Muller qui cerca espill* o *Que patines, Laura?* A més, va ser la responsable del guió del capítol dedicat al signe de Sagitari –no debades és el seu horòscop– dins el projecte audiovisual encarregat per Televisió de Catalunya al realitzador Carles Benpar.

Altrament, la traducció també ha estat una de les grans tasques de l'escriptora. Confessa que sempre li ha agradat traduir, però no amaga que tot i fer-ho amb molt de gust, durant molts anys ho va fer per a guanyar-se la vida. Com hem ressenyat, pels volts dels anys setanta va començar a treballar traduint al castellà i ha continuat exercint l'activitat fins a l'actualitat. Per a la parella Oliver-Fuster, el món de les traduccions va representar, a més dels limitats guanys econòmics –que en algunes ocasions van facilitar el grau de professionalització de tots dos–, un factor de coneixement de l'estil d'altres autors que són del seu interès. L'autora ha traduït obres al català d'Italo Calvino, Virginia Woolf, Jules Verne, Mark Twain, Robert Louis Stevenson o Hermann Melville. Darrerament, ha preparat la versió de *François, le Champi*, de Georges Sand, que publicarà pròximament l'editorial Proa.

Estrictament meticulosa en aquest vessant professional, ha estat guardonada per la versió de *Moby Dick* de Hermann Melville –Premi a la Traducció al català de la Generalitat de Catalunya del 1985– i ha refet recentment traduccions que ella mateixa havia fet anys enrere, com ara *Els anys*, de Virgínia Woolf. I és que la Maria-Antònia explica que traduir és per a ella sinònim de fer una lectura ben aprofundida, ja que aquesta feina implica haver d'endinsar-se molt més en l'obra i en l'ànima de l'escriptor traduït. «Quan hom llegeix per traduir ha de trobar sa manera d'expressar en es seu propi idioma allò que llegeix i que soni bé; i això requereix una lectura a fons. És una tasca molt enriquidora i sempre se noten certes influències que d'alguna manera se reflecteixen en s'obra personal.»

A començament dels vuitanta, assegurava que «ser fidel as text que hom se disposa a traduir no implica posar ses paraules amb literalitat, sinó ser fidel a s'esperit de s'obra».⁸ Adver-

8. Vegeu «Cultura. Suplemento semanal de Letras, Arte y Pensamiento» de *Diario de Mallorca*, 04/12/1982. Secció «Saba de la terra», d'Antoni Rosselló, davall el títol «La fantasia creadora de Maria-Antònia Oliver».

teix la mateixa Maria-Antònia ser dels qui canvia d'opinió de manera regular, raó per la qual ha demanat sovint que les afirmacions que puga fer un determinat moment no li siguen interpretades de manera taxativa. Siga com vulga, per a Oliver l'acte de traduir és, al capdavant, una enganyifa que tanmateix hom no pot estalviar-se. «Traduir és traïr: Sempre traeixes una mica s'autor que tradueixes.» Per això, deixant escapar una petita rialla, adverteix que quan la crítica emfasitza les qualitats d'una traducció en relació amb l'original, serà motiu que l'obra sotmesa a anàlisi estarà molt mal feta.

Cinc anys de silencis. ***Jaume Fuster,*** ***per sempre***

«De petita, d'ençà que ses monges me contaren sa història del Judici Final, vaig tenir per sempre por a sa mort. Amb la d'en Jaume, vaig deixar de tenir-ne, la vaig conèixer de prop.» Una explicació colpidora que ens ofereix l'escriptora en l'actualitat i que fa entendre la tràgica evolució personal motivada pels esdeveniments personals. Cinc anys de silenci literari que arranquen amb l'agreujament de la malaltia del cor, la posterior operació i la mort del seu company. *Tallats de lluna*, una obra basada en l'evolució d'una malaltia terminal en el protagonista, la sida, és el testimoni literari de l'abans i el després d'aquesta pausa creativa. Era l'any 2000 quan es publicava la versió definitiva d'aquesta novel·la marcada pel patiment, la malaltia i la mort. Feia cinc anys que havia aparegut *Amor de cans*. Enmig, la dura experiència de Maria-Antònia Oliver.

En diverses ocasions, l'escriptora ha comentat la possibilitat de fer una novel·la ambientada en l'experiència del trasplantament, encara que de moment no s'hi ha posat. En una nota del 2002, quan revisava l'antologia *L'illa i la dona* i veia la possibilitat d'ampliar o de refer relats inèdits antics, ens feia el següent comentari: «A "Simfonia mecànica" parl des trasplantament de cor! I parl des cor com ho faig ara, no com sa seu des sentiments sinó com un òrgan. I és des 1984! "La carta" i

“El cor” són dos guions de ràdio i, sa veritat, ara per ara no tinc cap ganes d’acabar-los perquè siguin inclosos en s’antologia. Són dos temes massa importants (per a mi) i els cal més temps mental i més ganes.» Sobre la possibilitat de dur endavant aquest projecte, en una entrevista del 2000 s’hi referia amb l’explicació següent: «Quan me van haver trasplantat estava tan contenta que vaig començar a fer sa novel·la des meu trasplantament, narrada per na Lònia Guiu. La vaig anar mig escrivint a sa clínica i a ca meva, però a casa només hi vaig poder ésser quatre mesos. Quan es metges me van donar permís per anar-nos-en a Mallorca, a en Jaume li varen detectar es càncer. Durant es dos mesos que va viure, jo ja només vaig viure pel Jaume. I quan es va morir, no vaig poder escriure res. Ho vaig deixar tot.»

En un article publicat al diari *Avui* per Joan Josep Isern, amb el títol “El cor, la creu” (2000), Maria-Antònia Oliver es referia a l’abans i al després que s’havia produït en els esdeveniments d’aquells anys. Un punt d’inflexió que, segons les seues declaracions, no venia marcat pel dia que li havien canviat el cor malalt per un cor sa de vint-i-cinc anys, sinó pel dia que el Jaume va deixar de viure. L’escriptora afirmava: «Quan me van dir que m’havien de canviar es cor, me va caure es món a sobre. Me creia la literatura barata segons sa qual es cor és es receptor i s’emissor des sentiments. Però no. Tot surt des cap, es cor només és una bomba. Jo no tornaré a fer literatura barata, no tornaré a dir que estim de tot cor, ni que faig es cor fort.» Com assegura en l’actualitat, «m’he adonat que s’òrgan que me van canviar no és més que un múscul, sense sentiments, sense identitat pròpia. Tot el que som, el que ses persones tenim a dintre, ho tenc as cervell, as meu cap».

L’autora s’ha dedicat en aquests darrers anys a refer-se físicament i emocionalment, tot ocupant-se de la memòria del seu estimat company. A ell li dedica un text inclòs en l’antologia *L’illa i la dona*: «Jaume Fuster». Un ver retrat d’un ésser

estimat convertit en personatge sotmés a l'expressió de Maria-Antònia Oliver, un homenatge just als anys compartits: «Viure trenta anys amb ell –en sa salut i en sa malaltia, en sa pobresa i en sa pobresa!, en s'alegria i en es neguits– va ser una gran sort perquè, com deia Jacques Brel, sabia fer-se vell sense ser adult. Ara me toca a mi continuar tota sola. Amb es amics, amb sa meva germana, amb sa literatura, amb es record viu, lacerant, des meu amor principal. Sa vida és aprenentatge. Aquest és un aprenentatge contra sa vida.»

La parella Fuster-Oliver, més enllà de la vida afectiva, representava també un estímul de creació i d'enriquiment per a tots dos. Així, encara que de vegades fóra motiu de conflicte dialèctic, sotmetien la seua literatura a la revisió de l'altre. És per això que, tot i mantenir la residència principal a Barcelona, aconseguiran a Biniali el recer perfecte per a dur endavant el seu treball, com recordava l'escriptora l'any 2000 en el pregó de les festes locals: «I qui m'havia de dir que es meu homo i jo seríem binialers de Son Arrom, de just davant ses escales de l'església, sense deixar de ser barcelonins, i jo sense deixar de ser manacorina. [...] Record de més ençà, ses xerrades que feien en Jaume i en Tolo quan aquest venia... tot això ha passat i només queda es record, per a mi doloríssim, de sa mort. Perquè sa vida segueix, i l'hem de viure com millor sapiguem.» Una vegada havien acabat la redacció d'una novel·la, la Maria-Antònia i el Jaume es creuaven els textos, això sí, abans els havia llegit un amic de fora. Com recordava en una entrevista del 2000: «Érem uns mals crítics l'un de l'altre, ens coneixíem massa, hi havia massa poca distància, i a vegades ens fèiem crítiques massa dures que ens portaven a barallar-nos com dimonis.»

En una altra entrevista, publicada al diari *Avui* l'any 2003, l'escriptora abordava la influència dels darrers esdeveniments sobre el seu treball literari: «Potser la ruptura més gran la va produir la mort d'en Jaume [Fuster], però ni tan sols el trasplantament de cor que vaig patir va provocar grans canvis en

la meua manera d'escriure. La mort del meu home, per contra, sí que va afectar la meua obra i, de fet, no sé si tornaré a escriure com abans d'aquest moment. [...] No és que hagi canviat només la meua escriptura, és que després de la mort d'en Jaume tota jo he canviat. Ara, quan escric, no sóc feliç, mentre que abans, sí. Fins a aquell moment, no havia estat mai una autora que patís escrivint, però ara escriure ja no me dóna felicitat. Després de la mort d'en Jaume, vaig passar dos anys que no me sortien ses paraules i només me vaig veure capaç de re-escriure una novel·la que ja tenia escrita: *Tallats de lluna*. Record que me va costar molt trobar el to: en tres mesos en vaig fer dues noves versions, escrivint com una boja. Però la veritat és que no sentia la mateixa felicitat que abans experimentava. I encara ara, per exemple, estic intentant escriure una nova novel·la protagonitzada per la meua detectiu, la Lònia Guiu, i no em surt.» Un avís que, pel que afirma més recentment, ha estat bandejat per a la joia dels seus lectors.

Maria-Antònia, novel·lista

Alternat amb una quantia prolífica de narracions de caire més breu, el gruix de la seua trajectòria s'ha fornit a partir de novel·les. Abans d'enllestir les obres a les quals ha anat donant vida al llarg de tots aquests anys, Maria-Antònia Oliver s'ha autoexigit la presència paral·lela i simultània dels dos grans factors perquè aquestes sempre apareguen ben cohesionades: tant important en una novel·la és el *què* com el *com*, esmenta. A més a més, totes i cadascuna de les seues creacions amaguen, si fa no fa en major o en menor grau, una voluntat implícita d'ironia. Així ho insinuava en una entrevista concedida a la revista *Serra d'Or*: «D'ironia? A vegades no em surt, o no es veu. Però en totes n'hi ha.»

Després d'entrevistar l'escriptora, la professora Kathleen McNerney ha postulat que la veu narrativa d'Oliver sempre parla amb dualitats. L'estudiosa addueix que bona part de les novel·les sotmeses a anàlisi oscil·len amb salts del present més actual al passat més remot de la vida d'una protagonista i, de sobte, ens trobem de nou amb un gir colpidor cap al present més vigorós. Tot plegat, una altra dualitat latent i fàcil de constatar rau a la mena de dicotomia establerta entre el context de les obres i els seus personatges. El context al qual es vinculen possibilita la creació d'uns protagonistes sens dubte molt més

aconseguits. «A mi personalment, més que les novel·les de personatges m'agraden les novel·les de situacions, o d'ambients. Allà on em trob més bé és descrivint el personatge a través del clima que el volta.»⁹

Amb tot, en la narrativa de major grau de ficció ha anat fent servir una àmplia amalgama de recursos: en algunes obres el nus central el conformen les relacions de diverses generacions o nissagues familiars, com en els casos de *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* o *Amor de cans*, entre altres. Tanmateix, en altres creacions ens ha remès a mons onírics i mitològics; narracions com *Tríptics* o la novel·la *Cribreres de foc* en serien una bona mostra, encara que aquesta darrera tampoc no amaga la necessitat d'explicar-se el món a través dels antecessors.

Dins la novel·lística de Maria-Antònia, cal destacar la seua incursió envers el gènere detectivesc, on la creació peculiar de la seua Lònia Guiu eixirà, ostensiblement, de la tradició marcada pels autors de les novel·les policiaques en català, on semblava que la presència de protagonistes masculins s'havia imposat a manera de cànon no qüestionable. Com hem vist abans, amb l'heroïna de les novel·les de l'editorial La Magrana *Estudi en lila* (1985), *Antípodes* (1988) i *El sol que fa l'ànec* (1994), Maria-Antònia es va convertir en la primera autora a incorporar una protagonista femenina dins el gènere negre en l'àmbit de la literatura catalana. De les novel·les policiaques, l'escriptora en fa un esquema molt rigorós que segueix fil per randa, molt meticulosament: «és com un mecanisme de rellotgeria i no te'n pots anar per ses bardisses». Pel que fa a les altres també se'n prepara, d'esquemes i guions, però aquests vénen marcats per uns marges de maniobra molt més flexibles, que li permeten fer i desfer al seu grat, alhora que no es veu forçada a cenyir-s'hi al peu de la lletra.

9. Suplement literari del diari *Avui*, 07/04/1985, *art. cit.*

Independentment del tipus de novel·la recreada, un cop enllestit el relat quasi sempre acostuma a tornar a reescriure-ho tot. I ho fa dos, tres i fins i tot ho ha arribat a fer quatre vegades. Tan sols en ocasions comptades, en rellegir, s'estalvia de modificar allò que li sembla que ha quedat més o menys bé, perquè en general tots els esbossos de llibres han estat reescrits uns quants pics. Esmenta Oliver que, una volta enllestida la primera redacció, els esborranys de les obres futures necessiten reposar com a mínim un parell de setmanes per tot seguit tornar-los a rellegir i refer... i així successivament les vegades que n'escaïga. Llevat de casos excepcionals, quan no acaba de considerar del tot «bona» una obra determinada, és del parer que «és millor deixar-la de banda i en tot cas tornar-la a llegir al cap d'uns quants anys»; la novel·la *Joana E.* (Premi Prudenci Bertrana el 1992) és de ben segur la mostra més evident.

Amb la publicació de *Joana E.* es produirà el gran contrapunt en la trajectòria novel·lística de Maria-Antònia. L'obra, que assolí tal èxit que sorprengué fins i tot la mateixa autora, significà un veritable gir en la seua narrativa. Emergeix així tot un compendi d'elements nous com ara un to més melodramàtic o una aposta fèrria per la introspecció i l'intimisme, conseqüència directa del fet de novel·lar la biografia d'una persona real. I tot això amb un propòsit ben senzill com assegura ella mateixa: «Volia que fos, només, sa vida d'una dona.» En conjunt, un homenatge a la dona real reflectit indirectament a través d'escriptores com Víctor Català, Virginia Woolf o Charlotte Brontë –la novel·la està subtilment farcida d'elements de *Solitud*, *Els anys* o *Jane Eyre*. L'autora s'autodefineix com una tascolletes, ja que cadascuna de les novel·les que ha iniciat, ha acabat sent, per a ella, tota una nova aventura: «cada novel·la ha de tenir coses ben diferents de ses altres».¹⁰ Amb *Joana E.*,

10. Revista *Serra d'Or*. «Maria-Antònia Oliver, novel·lar la realitat», dins «Converses literàries», a cura de Marta Nadal. Maig 1992, ps. 9-13.

que deixà durant molt de temps al calaix fins el dia que aconseguí *tancar* el to, podem trobar el millor exemple d'una obra que no dóna per finalitzada fins aconseguir el grau de perfeccionament desitjat.

A més d'escriptora, som feminista

La gran majoria dels seus personatges són dones. Com altres escriptores com Montserrat Roig o Carme Riera, que també iniciaren la seua trajectòria a les primeries de la dècada dels setanta, Maria-Antònia Oliver va ser una de les principals exponents en la concreció de l'anomenada literatura de gènere dins el panorama de producció en català de l'últim quart del segle passat. Aleshores, aquest tret peculiar féu que un reduït sector de la crítica la considerés una mera continuadora de l'estil encapçalat per Mercè Rodoreda, marcat per l'atenció al personatge femení i l'evolució minuciosa del seu món interior, pel que fa a la base temàtica. Ben enjorn, però, se'n desmarcà amb un estil ben personal sobre el qual Jaume Vidal Alcover no dubtà a deixar anar unes impressions ben favorables: «Na Maria-Antònia Oliver cerca l'expressió més planera i més neutra possible, allunyada de tot punt de pintoresquisme, de folklore, d'estilisme excessiu, de raresa lingüística. [...] Podem dir que pertany a l'escola d'En Villalonga. [...] D'una sèrie de narracions curtes, inèdites, que ella, amablement, m'ha passat perquè les llegís [...] "Muller qui cerca espill, les mans s'hi talla" (novembre 1970)

11. «La literatura a Mallorca». *Diari de Mallorca*, 26/06/1971. «La narrativa dels 60: Maria-Antònia Oliver», per Jaume Vidal Alcover.

[...] em sembla una petita obra mestra.»¹¹ No nega, però, tenir una certa predilecció pels personatges femenins, la Maria-Antònia, dels quals assegura haver arribat a enamorar-se apassionadament, fins al punt d'haver hagut de modificar l'argument inicial a conseqüència d'aquest motiu.

A excepció de la seua primera novel·la, els seus protagonistes han estat gairebé sempre dones, però no totes han estat exemple d'un feminisme compromès. Ara bé, desvela haver-ho fet expressament: «A consciència jo no vull que na Lònia Guiu sigui feminista, sinó que faig que ho sigui la seva amiga Mercè. De vegades les feministes radicals volen ésser més papistes que el Papa. Per això procur evitar el radicalisme d'aquesta postura, encara que no sempre ho he aconseguit.» Defensa que aquesta tria no ha estat del tot voluntària, sinó que més aïnes ha vingut motivada perquè amb la dona com a protagonista sempre s'ha trobat més a gust. Creu, però, que avui qualsevol dona escriptora està capacitada per utilitzar homes com a protagonistes dels seus relats igual que els homes que escriuen han aconseguit amb escriu –sobretot en aquests darrers temps– grans plasmacions de protagonistes femenines. En obres més tardanes com *Tallats de lluna*, ha fet gala d'aquest domini tornant a situar-se en l'òptica de l'home com a personatge protagonista.

L'any 1980 confessava a Isabel-Clara Simó el seu tarannà de rebel en l'àmbit de la lluita de gènere: «sóc feminista per lliure, tot i que el fet de no estar integrada en cap organització feminista fa que molts se pensin que no ho sóc». Feminista començà a ser-ho amb només deu anys: «va ser un dia que me vaig llevar i vaig veure per la finestra que havia nevat, cosa molt rara a Manacor. Una colla d'al·lots de sa meua edat estaven jugant amb sa neu i record que es meu pare me va dir: "Si fossis un al·lot, te faria anar a jugar amb sa neu, perquè és molt sa." No vaig protestar, però vaig pensar: "I per a ses al·lotetes, no ho és, de sa?" No vaig ser-ne conscient en aquell moment,

però crec que aquell dia vaig començar a ser feminista». En una altra ocasió, en tornar de l'escola i esmentar a taula la intenció de cursar el batxillerat, son pare li digué que això era tota una bajanada i que el que havia de fer com a dona era només allò que fóra de profit per al seu home: «Mon pare era un masclista vital: totes les meves amigues van fer el batxillerat, però a mi només me van deixar estudiar comptabilitat, mecanografia i francès, que se suposa que havien de ser-li molt útils al meu futur marit, quan en aquell moment ni tan sols sabia si alguna dia me casaria o no!»¹²

Conscient que actualment moltes joves consideren el feminisme un moviment desfasat i pertanyent al passat, Maria-Antònia remarca que per dissort encara vivim en una societat patriarcal, tot augurant que si algú ha de lluitar per canviar la situació vigent, de ben segur que els homes no seran els qui emprenguen la iniciativa. Malgrat creure que la literatura per ella mateixa no té la capacitat suficient per tal de poder canviar les injustícies socials que malauradament ens envolten, sí la considera un mitjà que –afegit a d'altres– pot produir canvis substancials: «Els autors escrivim, però també prenem una actitud cívica i política. Els llibres, d'altra banda, poden ajudar els lectors a entendre moltes coses, encara que aquest no és el meu principal objectiu. El que perseguesc amb les meves obres és que el lector tengui els seus propis sentiments, ja sigui per passar-s'ho bé o per patir.»

Pren de Simone de Beauvoir una de les seues frases predictives: «el feminisme existirà mentre les dones mediocres no puguin ocupar els llocs que ocupen els homes mediocres», cosa que dissortadament encara no s'ha produït. Han estat moltes les dones escriptores que han begut del mestratge d'altres autores de generacions predecessores.

12. Confessions fetes en l'entrevista feta per Lourdes Domínguez per al diari *Avui* del 12/06/2003, amb el títol «Hi ha molt de camí per a la rebel·lia».

En el cas particular de Maria-Antònia, però, els dos grans referents en la nostra llengua han estat Maria Aurèlia Capmany i Aina Moll. Fou la Maria Aurèlia qui li féu veure que com a dona podia fer de tot; en paraules d'Oliver, tot un «mestratge vital» que determinà el seu posicionament com a dona i que al capdavall «l'ha ajudat a ser ella mateixa». Així mateix, va ser n'Aina Moll, a través dels consells que li transmeté en les adés esmentades classes de català fetes d'amagatotis, qui «va fer que sa meua llengua me descobrís a mi».

En canvi, és Virgínia Woolf a qui verament sempre ha admirat com a escriptora: «M'agrada molt la Virginia Woolf, és la meua escriptora. L'he llegida i l'he traduïda. Trob que va saber donar un nou aire al feminisme.»¹³ En altra al·lusió explícita a l'autora britànica, una vegada arribà a afirmar: «estaria disposada a morir-me als 60 anys si pogués deixar una obra com la que va deixar Virgínia Woolf».¹⁴ Amb tot, la crítica ha coincidit a dir que Maria-Antònia Oliver ha tingut un públic majoritàriament de dones. Ella, però, ha insistit un munt de vegades que les seues obres van adreçades a tothom, com també ha reconegut que potser aquesta major acollida entre les dones vinga motivada pel simple fet que les dones llegeixen molt més que no pas els homes.

En la nostra Maria-Antònia, la rebel·lia no s'ha manifestat només mitjançant les reivindicacions de la lluita de gènere. Del període de la transició democràtica cal rescatar una frase cèlebre: «A més d'escriptora, som feminista i independentista.» I és que els paral·lelismes entre dona i identitat nacional l'han acompanyada sempre. En al·lusió a l'obra *Crineres de foc*, l'autora apuntava que «sa constatació de sa situació de colonització de sa dona és molt semblant a sa situació de colonització d'un poble, i sa lluita contra aquesta colonització

13. *Set dies d'actualitat*, 15/02/1991. Entrevista feta per Carles Barba, p. 51.
14. Assumpció Maresma (*El Temps*, 15/08/1994).

des de tots dos bàndols és paral·lela. [...] Als vint anys, vaig descobrir es meu país i vaig saber que sa llengua que parlava servia per a tot. I vaig començar a escriure en català». Uns objectius vitals que han impregnat al llarg dels anys la seua literatura.

De gossos i literatura

Els gossos han estat sempre unes figures tan associades a la vida de Maria-Antònia Oliver que esdevenen imprescindibles per arribar a entendre l'univers creatiu de l'autora. «Jo volia tenir gos quan era petita. Mumare només me'n deixava tenir quan érem al port de Manacor, a la casa d'estiu. Quan tornàvem de vacances, bé si teníem un gat, bé si teníem un gos, l'havíem de deixar. Per això, vaig dir a mumare: "quan sigui lliure, he de tenir un ca". I així ho vaig fer tan bon punt vam tenir un pis gran.» Els gossos de la Maria-Antònia s'han convertit al llarg de sa vida en la seua autèntica descendència: «abans de casar-me ja tenia clar que no volia tenir fills; potser en Jaume sí, que n'haguera volgut tenir. Però jo ja havia decidit que només volia cans i llibres».

La nòmina de gossos és la següent: el ca Foc i les cusses Rossa, Estel, Blanqueta i Mel. Uns noms amb atribucions de lluminositat que han merescut un paper rellevant en l'anecdotal personal de l'escriptora. Així, per exemple, la Maria-Antònia recorda com una vegada que es va perdre el seu primer gos a Manacor, va sortir tota la família a buscar-lo pel camp tot cridant-lo pel seu nom. Com podem imaginar, el veïnat, davant de les altes temperatures estiuenques, va tenir un ensurt amb els crits «Foc, Foc», motiu pel qual van haver d'esperar

l'endemà, fins que aparegué el gos tan feliç d'haver conegut una gossa en zel aquella mateixa nit. L'Estel també forma part dels records de la parella Oliver-Fuster: «n'Estel bordava a les dotze de sa nit quan teníem visites. Era s'hora que ella anava a dormir i exigia que es invitats marxessin a ca seva».

Una emocionada Maria-Antònia, amb la lluïssor dels ulls que només mostra quan recorda els moments bons de la seua vida, afirma: «sempre m'han fet molta companyia es cans. Són ses meves amigues». És per això que fàcilment podem rastrejar la presència en els seus relats, bé com a nom d'un personatge –com n'Estel, la protagonista de *Crineres de foc*–, bé com a protagonistes privilegiades. «Blanqueta» és el títol que rep el conte que l'escriptora va crear per al recull *Domèstics i salvatges. Deu contes d'animals* (2001); en l'actualitat, ha enllestit un relat on la protagonista és l'altra gossa que té a casa, na Mel. Unes gosses que sempre han cridat l'atenció de les persones que visiten ca la Maria-Antònia, com explicava Marta Nadal a la revista *Serra d'Or* el 1992: «L'Estel, una gossa gairebé cega, de color mel, ens acompanya asseguda a estones al sofà.» Potser el testimoni més colpidor i representatiu és el que ens dóna la Isabel-Clara Simó el 1980 després d'entrevistar-la: «vam trobar M. Antònia Oliver un dia molt trist: se li acabava de morir la gossa, i tenia els seus immensos ulls blaus plens de tristesa. Certament el dolor no pot ser compartit. Direu, potser, que *només* era una gossa, però qui s'estima els animals sap perfectament què se sent. Els éssers humans hem tractat tan bàrbarament, tan brutalment, animals de totes les espècies que bé està quan de vegades algú els estima».

La periodista i filòloga Montserrat Casals també se sorprenia el 1992 davant la presència de n'Estel: «Com gairebé totes les escriptores a Catalunya, també té un gos, un *cocker* que no pot ser més *bona persona* i que té el curiós costum de bordar quan la gent surt de casa, més que no pas quan hi entren.» Les gosses de Maria-Antònia segueixen vigents en la seua vida.

Així se'ns acomiada en un darrer correu electrònic: «Una llepadeta de part de na Blanqueta i na Mel per tots dos i una abraçada de part meva.» Un comiat excel·lent per a aquest retrat, per als seus lectors, per a la gent que l'estimem.

Una personalitat singular

Té una personalitat singular, la Maria-Antònia. Un caràcter complex, amb una desbordant voluntat de superació davant qualsevol repte. Apassionada dels animalons, amb un punt d'humor gèlidament sinuós assegura haver-se sentit aclaparada per un llarg seguit de dèries de diversa índole, de les quals, moltes han estat superades temps enrere i altres hi romanen encara ben vives. Tant en relació amb la feina literària com pel que fa a la resta de facetes de la vida, és dels qui no creu gaire en la inspiració, sinó en la feina ben feta. Insinua que al llarg de la seua trajectòria professional li han passat tantes coses, que moltes d'aquestes no les ha sabudes fins que el lector crític li les ha descobertes. Quan Julià Guillamon constatava el 1985 en la seua obra una certa dualitat alternada entre els llibres de caràcter fantàstic i els altres de tendència més real, fou la primera a esmentar que mai no havia tingut una voluntat explícita de seguir dos camins, sinó que més aviat se n'havia adonat *a posteriori*.

Davant el requeriment de quines influències literàries l'han marcada, resulta ben curiós sentir com ressalta que l'han influïda els autors i autores que li agraden, així com també aquells altres que mai no li han fet especialment cap gràcia. D'aquests darrers diu que «se'ls ha de conèixer per saber com no ho hem

de fer», encara que s'absté de donar noms concrets. Al capdavant, la literatura esdevé per a Oliver tot un joc d'influències. La Maria-Antònia és una capsa de sorpreses que mai no s'exhaureix.

Una personalitat tangent, impulsiva, tot caràcter crític, tot geni. Capaç de rebutjar de manera categòrica la Creu de Sant Jordi a començament dels noranta en considerar-la *desvirtuada*: «En Jaume i jo vèiem que la donaven a molta gent que la mereixia, però també a feixistes o mafiosos. Un honor com aquest no m'interessava.» Durant la nombrosíssima quantia d'entrevistes concedides a mitjans de comunicació de tota mena, quan li han demanat que els avançara alguna cosa relativa a l'argument dels seus projectes creatius que tenia a punt d'enllestir, tot i negar-s'hi rotundament d'entrada, ha acostumat a deixar escapar sempre alguna que altra clau sobre la trama. D'entre els projectes més recents, ens confessa que té un dietari en què vessa les ratlles més íntimes, on reposen les línies amb els sentiments més pregons i sincers d'una Maria-Antònia que revela que mai no escriu si no és amb intencionalitat que siga publicat. Això sí, d'aquest diari té clar que vol que li'l publiquen *post mortem*, mentre visca, no; si escau, només petits talls o algun que altre fragment solt. Desitgem ansiosos, doncs, que aviat es decideasca a delectar-nos amb algun capítol, per breu que siga. D'anècdotes n'ha viscut moltíssimes al llarg de tot aquest temps. La Maria-Antònia es presenta com una escriptora admirable i encara més com a persona.¹⁵

15. En el record personal del Dari Escandell, una nit a la Plaça Reial de Barcelona en què fa un parell d'anys, fent un cafè-tertúlia amb els companys de la classe de literatura contemporània que aleshores eren al viatge de final de carrera –i davant la impossibilitat de dur damunt llibres seus a fi que ens els dedicara–, no dubtà a signar-los generosament en tovallons, fulls o qualsevol altre objecte de paper perquè pogueren inserir-los dins els llibres en tornar a casa. Tot un gest d'humilitat que engrandeix encara més la seua figura.

Malgrat que els temps de convivència amb el Jaume han anat quedant enrere i l'anecdolari que s'hi desprén forma part d'un passat cada vegada més llunyà, en recordar anècdotes com ara el fet d'haver rebut infinitat de cartes adreçades erròniament, per equivocació amb el nom del seu home, al mestre Joan Fuster, la Maria-Antònia s'entendreix i deixa escapar un lleu somrís endolcit. Ara, el temps de lleure que no escriu, a més de les tasques domèstiques diàries, el continua dedicant sobretot a la lectura, encara que de tant en tant, quan té ocasió, no es priva d'altres plaers com viatjar o conversar amb els amics i les amigues. Una activitat que totes les vesprades, a s'horabaixa, com diuen a Mallorca, la porta a passejar pels voltants de Biniali amb les gosses i els habitants d'aquella vila que tenen el mateix gust pels animals que la Maria-Antònia. Un plaer per les coses senzilles, pel goig de la paraula, pel contrast de personalitats, pel gaudi senzill d'estar entre les persones.

A tall de conclusió

Què hi queda, però, en la Maria-Antònia, d'aquella prometedora jove que en Villalonga omplia d'elogis en la presentació de la seua primera novel·la? És clar que moltes coses. I què hi manca? També moltes altres, de ben segur. Hi ha hagut esdeveniments que han alterat la seua evolució, per descomptat. Si ens remetem com a mostra al seu taller personal d'escriptura, queda latent que el degoteig dels anys han anat fent variar els costums de l'autora. Com la majoria dels escriptors contemporanis de la seua generació, va començar escrivint les seues obres bé a ploma, bé a màquina, però des que ho fa amb l'ordinador assegura que ara no ho sabria fer d'una altra manera.

A banda d'aquest, són molts altres els hàbits que han sofert modificacions dins la rutina de l'escriptora. L'espai i el temps a l'hora d'escriure també han canviat. Des de ben jove, a diferència del Jaume, sempre escrivia de nit; durant el dia traduïa, a més de realitzar les tasques domèstiques més quotidianes. En canvi, després de la malaltia de cor confessa fer-ho quan li ve de gust, ja siga de matí, migdia o vespre. Des que ho fa de manera exclusiva a la seua tranquil·la llar de Biniali, mai no escriu de nit perquè li agafa son, puntualitza.

Lluny han quedat les dèries que l'assolaven de jove i que l'abocaren a una profunda depressió d'adolescència que per

sort aconseguí anar pal·liant de mica en mica: «as cotxos de xoc era l'únic lloc on no me sentia trista, ni desvalguda, ni infeliç. Era a l'únic lloc on no pensava en la mort. Després vaig voler ser actriu de cinema [...] Va ser, també, sa meua època des cafè amb llet [...] Més tard mos vàrem anar a viure a Palma i jo volia ser hostessa d'avió. [...] I és que ésser hostessa era, per a mi, una aventura permanent, però per a sa meua família era un oprobi». D'aquest darrer somni d'adolescència n'acabà tipa en treballar durant un temps com a hostessa de terra i se li van acabar per sempre les ganes de volar. Fa tant de temps d'això que aleshores ni tan sols augurava que esdevindria escriptora.

D'aleshores ençà, ha anat avançant com tothom per la drecera de la vida, però fins ara l'ímpetu i la rauxa que la caracteritzaren de jove l'han acompanyada sempre. Una voluntat aclaparadora, farcida de ganes per descobrir, per anar endavant, manifestada en la seua literatura. Ho apuntava el 1975 la Maria Aurèlia Capmany, a qui tan admirava: «Queda clar que Maria-Antònia vol saber, no es conforma a explicar simplement allò que té per contar-nos, no es conforma a copiar amb èxit aquesta o aquella fórmula, necessita descobrir per ella mateixa el camí que ens apropa a la realitat prèviament inventariada.»

La vida passa i constantment sofreix canvis, variacions. Uns factors que fan créixer i evolucionar l'escriptora. Al cap dels anys, però, els llibres, les novel·les, els contes, els relats, són els únics testimonis d'aquest temps canviant. Elements exclusius capaços de traslladar-nos temps enrere a través de les seues planes. Diuen que els grans escriptors, aquells que han sabut fornir una trajectòria sòlida i meritòria al llarg d'aquests fugaços anys que vivim, són els primers a adonar-se de la transcendència i l'ajut que poden significar els seus escrits en tots aquells que els admirem. La Maria-Antònia Oliver n'ha estat sempre ben conscient. Tanquem, doncs, aquest retrat, amb una frase

encertada –estreta de l'apartat de l'escriptora del mes (maig 1992) *Qui sóc i per què escric*– que posa de manifest el que ha significat la literatura en la seua vida. Tot el que ha estat la literatura per a ella. Tot el que ha estat la nostra Maria-Antònia:

«Totes ses coses t'influeixen. La salut i la malaltia, l'amor de sempre i el d'avui mateix [...] Ses persones som canviants, ens modifiquem, evolucionem. [...] Malgrat tot, sempre hi ha algunes coses que queden, immòbils, estables, incorruptibles. Per a mi, una d'aquestes coses és la literatura. [...] Per a mi escriure és viure, viure és escriure.»

Una vida dedicada a la seua formació personal i intel·lectual. Una complexa construcció d'un tarannà àvid de coneixements i d'afecte, potser en alguns moments font de conflicte amb alguns vells amics. Amb tot, la Maria-Antònia se'ns descobreix, en la primera dècada del segle XXI, com una escriptora viva, amb il·lusió per encarar nous mons de ficció, noves històries que omplien les ànsies lectores d'un públic fidel que ha esperat fins al moment el retrobament amb la seua veu literària. Una veu viva, intensa, més que mai. Per sempre.

Obres literàries de l'autora

Narrativa

- *Cròniques d'un mig estiu*, Barcelona: Club Editor, 1970.
- *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà*, Barcelona: Edicions 62, 1972.
- *Coordenades espai-temps per guardar-hi les ensaïmades*, Barcelona: Pòrtic, 1975. (Reeditada a Edicions 62 «Petita Biblioteca Universal», 1995.)
- *El vaixell d'Iràs i no Tornaràs*, Barcelona: Laia, 1976. (Reeditada a La Magrana el 1990.)
- *Punt d'arròs*, Barcelona: Galba Edicions, 1979. (Reeditada a Kapel el 1985 i a Edicions 62 el 1996.)
- *Figues d'un altre paner*, Palma de Mallorca: Ed. Moll, 1979.
- *Crineres de foc*, Barcelona: Laia, 1985. (Revisada i reeditada a Edicions 62 el 2002.)
- *Estudi en lila*, Barcelona: La Magrana, 1985.
- *Margalida perla fina*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- *El Pacaticú*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- *Antípodes*, Barcelona: La Magrana, 1988.
- *Tríptics*, Barcelona: Edicions 62, 1989.

- *Joana E.*, Barcelona: Edicions 62, 1992.
- *El sol que fa l'ànec*, Barcelona: La Magrana, 1994.
- *Amor de cans*, Barcelona: Edicions 62, 1995.
- *Tallats de lluna*, Barcelona: Edicions 62, 2000.
- *L'illa i la dona. Trenta-cinc anys de contes*, Barcelona: Edicions 62, 2003.

Amb el col·lectiu Ofèlia Dracs

- *Lovecraft, Lovecraft*, Barcelona: Edicions 62, 1981.
- *Negra i consentida*, Barcelona: Editorial Laia, 1983. (Reeditada a La Magrana el 1991.)
- *Essa Efa*, Barcelona: Editorial Laia, 1985. (Reeditada a Edicions 62 el 1996.)
- *Boccatto di cardinali*, València: Tres i Quatre, 1985.
- *Misteri de reina*, València: Tres i Quatre, 1994.

Guions

- *Vegetal i Muller qui cerca espill*, Barcelona: Hogar del Libro, 1982.

Teatre

- *Negróni de ginebra*, Barcelona: Edicions 62, 1993.
- *La dida*, Palma de Mallorca: Ed. Moll, 1996.

Altres

- *Les Illes*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975.

Bibliografia esmentada

- BARBA, Carles. «Maria Antònia Oliver: “Llegeixen més les dones que els homes”», *Set dies d'actualitat* (15/02/91), núm. 66, ps. 50-51.
- BROCH, Àlex. *Literatura catalana dels anys vuitanta*, Barcelona: Edicions 62, 1991.
- «Les escriptores de la generació dels setanta. De la dona víctima a la dona personatge», en *Paraula de dona. Actes del Col·loqui Dones, Literatura i Mitjans de Comunicació*, Tarragona: Diputació de Tarragona, 1977, ps. 197-206.
- CAPMANY, Maria Aurèlia. «L'espai i el temps i Maria Antònia Oliver», *El Noticiero* (29/07/75).
- «Espacio y tiempo», *Mundo Diario* (14/10/75).
- CASALS, Montserrat. «Maria-Antònia Oliver: escriure i viure», *El País* (27/4/89).
- CORTÉS, Carles. *L'illa i la dona. Antologia de contes de Maria-Antònia Oliver*, Barcelona: Edicions 62, 2003.
- DOMÍNGUEZ, Lourdes. «Hi ha molt de camí per a la rebel·lia», *Avui* (12/06/03).
- GUILLAMON, Julià. «Maria-Antònia Oliver, al país de les faules» (entrevista), *Avui* (07/04/85).
- ISERN, Joan Josep. «El cor, la creu», *Avui* (19/10/00).

- MARESMÀ, Assumpció. «Maria Antònia Oliver: "Reivindico el dret a lluitar"», *El Temps* (19/05/94), ps. 24-27.
- MARTÍ OLIVELLA, Jaume i altres. *Antologia de la narrativa catalana dels setanta*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980.
- MCNERNEY, Kathleen. «Catalan Crazyies: The Madwomen in Maria-Antònia Oliver's Attic», *Catalan Review*, 3.1 (1989), ps. 137-144.
- «Funciones bipolares en la obra de Maria-Antònia Oliver», en *Actas del X Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*, vol. 3, Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias-UB, 1992, ps. 97-103.
- & ENRÍQUEZ DE SALAMANCA, Cristina. *Double minorities of Spain (A Bio-Bibliographic Guide to Women Writers of the Catalan, Galician, and Basque Countries)*, Nova York: Modern Language Association of America, 1994, ps. 267-269 [text redactat per Janet PÉREZ].
- MOIX, Ana María. «Veinticuatro horas de la vida de... Maria Antonia Oliver y Jaume Fuster», *TeleXprés* (1971).
- NADAL, Marta. «Maria-Antònia Oliver. Novel·lar la realitat», *Serra d'Or* (maig 1992), ps. 10-13.
- PÉREZ, Janet. «Metamorphosis as a Protest Device in Catalan Feminist Writing: Rodoreda and Oliver», *Catalan Review*, 2.2 (1987), ps. 181-198.
- ROSSELLÓ, Antoni. «La fantasia creadora de Maria-Antònia Oliver», *Cultura*, *Diario de Mallorca* (04/12/82).
- OLIVER, Maria-Antònia. «Pròleg», *Vegetal i Muller qui cerca espill*, Barcelona: Hogar del Libro, 1982.
- «Qui sóc i per què escric», *L'escriptor del mes* (maig 1992), Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes.
- SIMÓ, Isabel-Clara. «M. Antònia Oliver, una dona intel·ligent», *Canigó* (15/03/80), ps. 9-13.
- SOLER, Joaquim. «Mària-Antònia Oliver», *Cultura*, 50 (novembre 1993), ps. 58-59.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «La narrativa dels 60: Mària-Antònia Oliver», La literatura a Mallorca, cap. 19, *Diari de Mallorca* (25/06/71).

R

65

